

Sófár

2012. 04. 25.

עתון הקהילה היהודית בנירעג'האזה – a Nyíregyházi Zsidó Hitközség lapja

LEVÉL A SÓFÁRNAK

Családom egykor szanaszéjjel élt a Tisza mentén. Mikor a bécsi döntések után megindult a buszjárat, nagyapám és nagyanyám sorra meglátogatták testvéreiket. A Tisza menti falvakat: Nagyszőlős, Beregszász, Tiszabő. Szatmárnémetit és környékét. Méhteleteket. Testvérek, unokatestvérek és azok leszármazottai éltek szép számban mindenütt. Sokakkal akkor találkoztak utoljára. A háború után a munkaszolgálatból, lágerekből hazatérők első útja

Megjött József Cvi is. A négy testvér közül a legfiatalabb. Nem tért haza többé, mert nem akart szovjet katonának állni, inkább az éppen függetlenné vált Izraelbe alijázott. Szerencsés család; a négy testvér túlélte a vészkorszakot és a hetvenes évektől végre újra együtt élt a család – immár Izraelben.

Ma, hogy családom leszármazottaival találkozom, nem volna elég egy autóbusz-túra. Repülnöm kellene. Több

az egykori ötezer zsidó maradéka, akiknek sikerült túlélni a borzalmakat? Vagy harmincan azért együtt voltunk. Akik hűségesek szülőföldjükhöz. Akik hűségesek származásukhoz. Vajon ennek a maroknyi csapatnak lesznek-e követői? Akik úgy érzik, a magyar nyelv és kultúra olyan vonzerő, amiért odahagyják a gondtalan jólétet, és vállalják a napi szembenézést azokkal, akik egykor támogatták üldözőiket, akik a kitagadó törvényekből hasznot húztak, akik ma is rágalomokkal, gyűlölettel tekintenek rájuk?

Szabad György professzor rózsaszín történelem-leckéje szerint az országból a török elől elmenekült zsidók tértek vissza a lepusztult földre. Ipart, kereskedelmet, polgári életet ők teremtettek meg a 19. századi Magyarországon. Nyíregyházán is. Csehországból, Morva földről jöttek iparosok és rabbik.

Ismerjük nevüket, művüket. Nagyálló, Bodrogkeresztúr, Olaszliszka és Nyíregyháza szent helyei őrzik emléküket.

Vajon lesz-e új honfoglalás? Visszatérnek erre a földre távolba szakadt rokonaink? Megtelnek-e újra a kávéházak? Zsidó orvosok és vaskereskedők, újságszerkesztők és nimolisták kávéznak megint a Koronában? Kinyit-e újra Fischer bácsi könyvkereskedése (akinek leszármazottai adták ki Thomas Mann műveit)?

A kérdésre a választ a Mártírok terén adják meg, a heti minjenre betérő zsidók adják meg. Lesz-e maradásuk? Elviselik-e az újra támadó antiszemita közbeszédet? Vagy bepakolnak a kofferbe és elhagyják hazájukat és mennek isten hírével békésebb tájak felé...

nagyapám – Miksa bácsi – Erzsébet körúti lakására vezetett. Ő volt a család gyűjtőpontja. Nála hagytak üzenetet a majdan megérkező rokonoknak. Akik lassan kiapadtak. '45 nyarán érkezett meg nagyanyám húga, akinek lányát és családját Liberecből hurcolták el, és akikről soha többé nem hallottunk.

földrészt bejárni. Sidneytől Vancouverig, Montevidéotól Bukarestig élnek rokonok, akikkel még gyerekként – a boldog „békeidőben” találkoztam. Pesten, Kolozsvárt, Siófokon.

A nyíregyházi sábbát-köszöntőn tettem fel magamban a kérdést; hová lett

„A JÓ ZSIDÓ EGYÜTT- TAL JÓ HAZAFI IS”

DR. BERNSTEIN BÉLA RABBI

Az emancipáció, a szakadás és a recepció után a hazai zsidóság jelentős része az asszimiláció útjára lépett, s ez bomlasztóan hatott a vallási életre. Az előírások követése terén a neológ hitközségekben nagy változatosság érvényesült. A neológ zsidóság vallásos életét nagyban befolyásolta a rabbik szellemi arculata, mely az 1877-ben alapított Rabbiképző Intézetben formálódott. A neológ hitközség elvárta a rabbtól, hogy ne csak hagyományos talmudi tudása legyen, hanem világi műveltsége is, hogy alkalmas legyen híveinek lelki-szellemi irányítására, és a közösség külső képviselőjére. A prédikáció középpontba kerülésével nagy jelentősége volt a szónoki képességeinek is.¹

Ennek az új típusú rabbinak egyik kiemelkedő megtestesítője volt Bernstein Béla (1868-1944) szombathelyi, majd nyíregyházi rabbi. Aki

amellett, hogy kitűnő rabbi volt, a történetíró rabbik nagy nemzedékéhez tartozott², aki a két világháború között a status quo hitközségek főrabbiaként küzdött a zsidó felekezet egységének a helyreállításáért³, mindemellett kiváló pedagógiai érzékkel megáldott oktatóként tevékenykedett a zsidó oktatás területén.

Bernstein 1882-ben kezdte meg tanulmányait a budapesti Rabbiképzőben.

Az 1889/90-es tanévet a liberális-konzervatív irányzatú breslaui Jüdisch-theologisches Seminárban töltötte.

1890-ben Lipcsében

120 évvel ezelőtt avatták rabbivá.
Bernstein Béla

bölcsészdoktori oklevelet szerzett és 1892-ben avatták rabbivá Budapesten.⁴

Még ugyanabban az évben foglalta el a szombathelyi hitközség rabbi székét.

Augusztus 20-án megtartotta székfoglaló beszédét.⁵ A szónoklat hűen tükrözte az emancipált magyar zsidóság korabeli felfogását, miszerint a jó zsidó jó hazafi is egyúttal: „És nekünk csak ősünk példáján kell buzdulnunk, kik a legszigorúbb hithűségben éltek, mint odaadó polgárok a nem akarattuk folytán ideiglenes hazában, csak őket kell követnünk s akkor mindig hű, önfeláldozó fiai leszünk hazánknak...”

Hosszú pályáján mindig különös hangsúlyt kapott az ifjúság nevelése.

Az egységes tanterv véglegesítése előtti vitában Bernstein Béla is kifejtette véleményét.⁶ A cikkből megismerhetjük nevelési felfogását, de a múlt század elei neológ zsidóságnak a vallásos-

ságáról is képet kaphatunk. A vallásoktatás célja szerinte, hogy a zsidó gyermekeknek a szükséges vallásos ismereteket nyújtsa és pedig úgy, hogy egyrészt vallásos tudatát, felekezeti önértetét fejlesszék, másrészt a vallás gyakorlatára képesítsék.

Pedagógiai tevékenységének külön területét alkotta irodalmi munkássága. 1898 és 1907 között négy kötetben került kiadásra az un. IMIT⁷-biblia. Az első kötet – Mózes öt könyve – anyagát Bernstein Béla ültette át magyarra⁸, a korabeli nyelvérzéknek megfelelő, jól érthető és a lehetőség szerint szó szerinti szöveggel⁹. A fordítás minőségét jelzi, hogy alapul szolgált az 1994-ben megjelent két nyelvű bibliához. Az 1898-ban kedvező sajtóvisszhanggal fogadott mű¹⁰ nem tartalmazta a héber szöveget. Ennek hiányát Bernstein Béla érzékelte, így elkészítette a magyar fordítást a héberrel együtt. Majd Mózes öt könyvéhez a haftórák magyar nyelvű változatát is.¹¹

A középiskolák 3-6. osztályai számára a zsidóság történetét, a 7-8. osztályosoknak zsidó vallástan tankönyvet írt¹², melyek több kiadást is megértek.

Bernstein Béla történelmi kutatásaival egy új zsidó identitás kialakítására törekedett.¹³ A 19. század végén és a 20. század elején a magyar – zsidó történetírásban jelentős szerepet betöltő helytörténeti kutatás az egyes hitközségek múltjának a feltárására koncentrált, mely a zsidó közösségekre vonatkozó adatokat adta közre, létrejöttük körülményeit, intézményeik kiépítését stb. Ezek a történetek alkalmasak voltak arra, hogy a zsidó és a nem zsidó közvélemény számára bizonyítsák a magyar-zsidó történelmi kapcsolatokat pozitívumait, s ezzel erősítették az asszimiláció ideológiáját.¹⁴ Vas megyére vonatkozó helytörténeti munkáinak az adja meg a különös értékét, hogy ő még tanulmányozhatta azokat a hitközségi iratokat, amelyek azóta elpusztultak, s a mai kutató számára elvesztek. 1900-ban Breslauban jelent meg dolgozata a Die Toleranztaxe der Juden in Ungarn címmel, melynek helytörténeti változatát – A türelmi adó Vas megyében – az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat Évkönyve közölte 1902-ben.¹⁵ Különösen értékes Vas megye legrégebbi hitközségéről, a rohonciról szóló kétrészes cikke¹⁶, melynek képanyaga a ma már nem látható templombelső és liturgiai tárgyakat örökítette meg. 1912-ben kezdte közölni folytatásokban a Magyar Zsidó Szemleiben „A zsidók története Vas megyében” című tanulmányát, melyet 1915-ben fejezett be.¹⁷ Rendszeresen publikált a Magyar Zsidó Szemle című tudományos folyóiratban, a Múlt és Jövő című havi lapban, az Országos Rabbiegyesület havi közlönyében a Magyar Izraelben, a magyar zsinagóga című homiletikai folyóiratban, az Egyenlőség, a Zsidó Szemle hetilapokban. Írt a Magyar Zsidó Almanachban, és állandó szerzője volt az IMIT illetve a Zsidó Évkönyveknek.¹⁸

A helytörténeti dolgozatok mellett fő kutatási területe volt a zsidók részvétele az 1848-49. évi szabadságharcban. Az 50. évfordulóra jelent meg legismertebb műve „Az 1848/49-iki magyar szabadságharc és a zsidók”, melyhez Jókai Mór írt előszót.¹⁹ Bemutatja a zsidók helyzetét a reformkorban, a márciusi forradalomban – itthon és külföldön. A forradalmat követő zsidóellenes zavargásokat. A szerző adatok sokaságával próbálja bizonyítani bátor küzdelmüket a honvédség soraiban.²⁰ A művet a kedvező vélemények mellett a történész szakma erősen kritizálta, a forráskritika hiányát, elfogultságot róva fel neki.²¹ A vegyes fogadtatás ellenére Bernstein nem hagyott fel a témakör tanulmányozásával és 1939-ben megjelentette kötete második, átdolgozott kiadását.²² Az átdolgozás nemcsak az eltelt 40 év során feltárt új ismereteket kívánta felvonultatni, de a megváltozott politikai helyzetben – az első zsidó törvény már érvényben volt, a második elfogadás előtt állt – a zsidóság jogfosztása elleni

érvként is akart szolgálni a közös történelmi múlt felelevenítésével.²³

1909-ben, 17 évi tevékenység után hagyta el Szombathelyt. 1908 novemberében tartotta meg próbaszónoklatát Nyíregyházán

A nyíregyházi egykori status quo zsinagóga

a status quo hitközségnél. Beszéde óriási sikert aratott, hallgatói meleg ovációban részesítették. A rabbi a meghívást először visszautasította, később mégis elfogadta.²⁴ Távozásának okát nem sikerült kideríteni. Anyagi okok nem lehettek, mert a hitközség elöljárósága a fizetésjavítási kérelmét megszavazta, de egyéb kívánságait nem volt hajlandó teljesíteni. A vasi zsidóság emlékkönyve például családi okokra hivatkozik.²⁵ Deutsch Gábor a rabbinak a közösségénél erősebb konzervatív beállítottságában látja az okot, mely talán többször vezethetett konfliktushoz közöttük.²⁶ Ez utóbbit látszik alátámasztani, hogy status quo hitközség meghívását fogadta el.²⁷ 1928-ban 23 szervezet létrehozta a Status quo Hitközségek szövetségét, azzal a céllal, hogy helyreállítsák a zsidó felekezet egységét. A szövetség központja Debrecen lett, világi elnöke Dr. Fejér Ferenc.²⁸ 1929. február 24-én az elnök küldöttség élén Nyíregyházára érkezett, és ünnepélyes gyűlés keretében átadta a mandátumát Bernstein Bélának, aki a szervezet vallási vezetője lett.²⁹ Szervezkedésük okát is ő fogalmazta meg, ugyancsak az Egyenlőség hasábjain.³⁰ Elismeri, hogy mindenütt a világon több irányzata van a zsidóságnak. A magyarországi irányzatok ellentétei szerinte azért olyan mélyek, mert itt az állam feltétlenül elismerte és támogatta a szakadást. Eredetileg talán a szabadelvűség, a lelkiismeret szabadsága lehetett az ok, de úgy véli, a szakadás elmélyülésében szerepet játszott a kormányoknak az a törekvése, hogy a különböző zsidó irányzatokat kijátsszák egymás ellen. Célja lehetett a szövetségnek az is, hogy a kongresszusi Löw Immanuel, az ortodox Reich Koppel mellé harmadiknak Bernstein Bélát szerették volna bejuttatni a Felsőházba. Ez a kísérlet azonban nem sikerült.³¹

Negyven éves papi jubileuma Nyíregyházán valóságos népünnepély volt.

A zsidó papot egyházi és világi vezetők tisztelték meg a hálaadó istentiszteleten.³² Nem csak a rabbi kar, hanem az egész felekezeti közvéleményünnepelte.³³ Hetvenedik születésnapja alkalmával írt méltatásában Dr. Groszmann Zsigmond írta róla 1938-ban: „Egyéni adottságaihoz tartozik a felekezeti tanúgy iránt érzett buzgalma, a kartársi összetartás és megbecsülés ápolása, valamint a minden tevékenységében megmutakozó lelkiismeretes pontosság...A kiváló pap, pedagógus, historikus fáradhatatlanságától, férfias lendületétől joggal vár még sokat a magyar zsidóság.”

1944-ben, a tekintélyes rabbi talán elkerülhette volna, hogy gettóba vigyék. A fia is segítette, hogy Budapestre költözhessen. Ő azonban nem hagyta el gyülekezetét. A gettóba állítólag nem vitt magával mást, mint a sétabotját, cvikkerét, imazsákját és jegyzetekkel teli bibliáját.³⁴ Deportálták, ahol mártírhalált halt.

¹ Katzburg, Nathaniel: Fejezetek az újkori zsidó történelemből Magyarországon, Bp. 1999. 94-100.

² Az Országos Rabbiképző első történelem professzora Kaufmann Dávid volt. A Kaufmann-tanítványoknak köszönhetjük egyes városok, megyék zsidóságának történetét, Pollák Miksa a soproni, Büchler Sándor a budai, Kecskeméti Ármin a Csanád megyei, Bernstein Béla a Vas megyei zsidóság történetét írta meg.

³ Egyenlőség 1929.febr.9.5-6.p.

⁴ Életére lásd: Újvári Péter szerk. Zsidó Lexikon. Bp. 1929. 111-112. p., Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái. III. köt. Bp. 1941. 114-116.p., Kenyeres Ágnes főszerk.: Magyar életrajzi lexikon. I. köt. Bp. 1967. 197. p.

⁵ Beköszöntő beszéd, tartotta a szombathelyi zsinagógában 1892. augusztus 20-án Bernstein Béla kerületi rabbi. Nagy-Kanizsa, 1892. 13 p.

⁶ Bernstein Béla: Egyöntetű vallásoktatásunk tanterve =Magyar-Zsidó Szemle 1904.72-73.p.

⁷ Izraelita Magyar Irodalmi Társulat

⁸ A szombathelyi Izr. Elemi Iskola Értesítője az 1902-1903. tanévről 7. p.

⁹ Szentírás. I. kötet A Tóra. Mózes öt könyve. Bp. 1898. 410.p. Az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat kiadványai. 8.

¹⁰ Irodalom. A szentírás magyarul. = Vasvármegye 1898. febr. 13. 9. p.

¹¹ A Tóra. I.,II.,III.,V., könyv. Iskolai használatra ford. Bernstein Béla. Bp. 1902. 140, 116, 121, 103 p., A haftórák Mózes öt könyvéhez. Haftarot lahamisá humsé Torá. Ford., bev. Bernstein Béla Nyíregyháza, 1928. 235 p.

¹² Balázs Edit - Mayer László: Bernstein Béla, a tudós rabbi In: Bernstein emlékkönyv 12-13. p., Bernstein Béla: Zsidó vallásban (3. kiadás) Nyíregyháza 1936. 105 p.

¹³ Balázs Edit-Katona Attila: „...zsidónak maradni és magyarnak lenni...” Mozaikok a szombathelyi zsidóság történetéből, Szombathely 2004. 7.p.

¹⁴ Katzburg, Nathaniel A magyar-zsidó történetírás problémája. Miért nem volt magyar Dubnov, zsidó Szekfű? Bp. 1995. 4-6. p. (MTA Judaisztikai Kutatócsoport. Értesítő, 12.)

¹⁵ Bernstein Béla: Die Toleranztaxe der Juden in Ungarn. Auf Grund archivalischer Quellen. In: Gedenkbuch zur Erinnerung an David Kaufmann. Hrsg. M. Braun, F. Rosenthal, Breslau 1900. 599-628. p. Uő.: A türelmi adó Vas megyében In: Évkönyv, szerk. Bánóczy József. Bp. 1902.184-207. p.(Az Izraelita magyar Irodalmi társulat kiadványai, 14.) Uő.:A türelmi adó Vas megyében In: Bernstein emlékkönyv 215-240. p.

¹⁶ Bernstein Béla: Egy régi hitközség emlékeiből. = Múlt és Jövő 1914. 55-89., 202-205. p.

¹⁷ Bernstein Béla: A zsidók története Vas megyében. = MzsSz 1912. 251-266. p., 1913. 161-205. p., 243-274. p., 1914. 17-49. p., 105-121. p., 265-279.p., 1915. 9-24., 89-99.p. Bernstein Béla: A zsidók története Vas megyében In: Bernstein emlékkönyv 25- 213.p.

¹⁸ Scheiber Sándor: Magyar zsidó hírlapok és folyóiratok bibliográfiája, 1847 – 1992. Sajtó alá rendezte Scheiber Bernáth Livia, Barabás Györgyi Bp. 1993. Nr. 18.,46., 70., 87., (Hungaria Judaica 3.)

¹⁹ Bernstein Béla: Az 1848/49-iki magyar szabadságharc és a zsidók. Bp. 1898. VIII. 344 p. (Az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat kiadványai, 10.)

²⁰ Róbert Péter: Bernstein Béla a történetíró. Elhangzott a „Méltatlanul elfeledve” c. az Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetemen a Magyar Tudomány Napja 2004 konferencián 2004. november 24. www.or-zse.hu

²¹ Büchler Sándor: Bernstein Béla: Zsidók a magyar szabadságharcban = MZsSz 1899. 180-185.p., I.J. (valószínűleg Illésy János): Az 1848/49-iki magyar szabadságharc és a zsidók = Századok 1899. 445-460. p.

²² Bernstein Béla A negyvennyolcas magyar szabadságharc és a zsidók. Jókai Mór előszavával. A zsidó honvédek névjegyzékével. 2. átdolg. Kiad. Bp. 1939. 270 p. A Múlt és Jövő Kiadó újból megjelentette: Bernstein Béla: A negyvennyolcas magyar szabadságharc és a zsidók. Jókai Mór előszavával. Sajtó alá rend., a képeket vál. És az utószót írta Kiss József. Bp. 1998. 334 p.

²³ Balázs – Mayer i.m. 14. p.

²⁴ Távozásának körülményeiről: A szombathelyi főrabbi távozása=Vasvármegye 1908. nov. 20. 4.p., Bernstein Béla Nyíregyházán=Szombathelyi Friss Újság 1908.dec.2. 2.p., Marasztalják a főrabbit= Vas megyei napló 1908. dec. 3.3.p.,Nyíregyházi küldöttség a főrabbinál= Vas megyei napló 1908. dec.25. 3.p., Dr. Bernstein Béla főrabbi marad= Vas megyei Napló 1909. jan. 14. 2-3.p., A szombathelyi főrabbi távozása= Vas megyei Napló 1909. febr. 12. 3.p.

²⁵ A vasi zsidók. Emlékére a mártírhalált szenvedett vas megyei zsidóságnak. Szerk. Löwinger Avraham Albert. Tel-Aviv-Jaffa, 1974. 41.p.

²⁶ Deutsch Gábor: A status quo szent. Elhangzott a „Méltatlanul elfeledve” c. Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetemen a Magyar Tudomány Napja 2004 konferencián, 2004. november 24-én. www.or-zse.hu

²⁷ Bernstein Béla: Nem kell reform! Szabadság, de nem szabadosság= Egyenlőség, 1932. április 20.

²⁸ Deutsch i.m.

²⁹ Dr. Bernstein Béla főrabbi ünneplése= Egyenlőség 1929. márc. 2. 16. p.

³⁰ Bernstein Béla: Mit akarunk? =Egyenlőség 1929.február 9.5-6.p.

³¹ Deutsch i. m.

³² Egy nagy magyar keresztény pap „Izrael géniuszaról” =Egyenlőség, 1932. szeptember 12. 1-2.p.

³³ Dr. Bernstein Béla negyvenéves papi jubileuma= Egyenlőség 1932. ápr. 9. 12.p.

³⁴ Deutsch i.m.

VANNAK MÉG TANÚK XII.

VÁRADI JENŐ ÉS FELESÉGE, ZELEKOVICS ILONA GITTA

Nehezen jött össze ez az interjú, már egy éve próbálkoztam, hogy Jenő bácsival és a feleségével találkozjak.

2012. április 15-én – a Holocaust emléknapja előtti napon, mikor Budapesten elindult az „Élet menete” –, végre sikerült.

Ezen a napon ültünk le Mátészalkán Jenő bácsiék lakásában, ami a harmadik emeleten van egy társasházban. A 90 éves Jenő bácsi és a 84 éves Gitta néni egy szóval nem panaszkodott, hogy a lift nélküli házban nehezükre esne felmenni a lépcsőn.

Jenő bácsi sportos „fiatalember”, aki mikor Gitta néni nem figyelt ránk, bemutatta, hogyan képes derékből úgy lehajolni, hogy a kezével érinti a földet. Gitta néni vékony, filigrán, fűrge hölgy, pillanatok alatt finom kávét főzött, amit elegánsan felszolgált.

Az ő történetük következik.

1923. február 17-én születtem Ópályiban. Édesapám Weisz Ábrahám, édesanyám Lebovics Gizella. Tízen voltunk testvérek, öt fiú öt lány, én voltam a mássodik gyermek.

A testvéreim: Sándor 1920-ban, Margit '24-ben, Irén '26-ban, József '27-ben, Klári '29-ben, Lenke '30-ban, Ferenc '32-ben, Tibor '33-ban, Erzsébet '35-ben születtek.

Ópályi olyan 3000 lelkes település volt akkoriban, ahol 22 zsidó család élt. Volt zsinagóga (sil), rabbi, sachter, heider, jeshiva.

Családunk 17 hold földön gazdálkodott. Apám az első világháborúból 75 %-os hadirokkantként jött haza. Kárpótlásul kapott egy öt településre, Mátészalkára, Csengerre, Fehérgyarmatra, Szamosszegre, Nagyecsedre kiterjedő vásári italkimérest. Ezek a településeken, ha vásár volt, engedélyezett volt számára az ital árusítása. Nem voltunk gazdagok, de megéltünk.

Családunk Ópályiban köztisztviselnek örvendett. A nagyapám a faluban főbíró, apám mindaddig, amíg a zsidótörvények be nem jöttek, esküdt volt. Hallgattak rá az emberek, s mint jó szomszéd, mint helybeli intézte a falubeliek ügyes-bajos dolgait, szerették, elfogadták a döntéseit.

Én olyan 4-5 éves koromban kezdtem el tanulni a heiderban, majd a református elemiben, mellette végig jártam a zsidó

iskolába is. Már kisiskolás koromban tudtam fordítani héberrel jiddisre és arról magyarra. Tanítványom is volt a jeshivában.

Édesanyám otthon volt a sok gyerekkel, kóser háztartást vezettünk szigorúan, a rituális előírásoknak megfelelően. Eszünkbe sem jutott ez ellen tiltakozni, természetes volt.

Jenő bácsi

Ópályiban zsidók és nem zsidók, főleg reformátusok békében éltek egymással, tisztelték egymás vallását. Ha egy keresztény osztálytársam azt mondta: „gyere veünk a templomba”, elmentem, apám sem tiltotta. Álmunkban sem gondoltuk, hogy milyen tragédia történik nem is olyan hosszú idő múlva.

Ópályiban hat, több száz hold földdel rendelkező földbirtokos élt, közülük három zsidó volt.

1938-tól 1940-ig egy százholdas gazdaságot irányítottam, a tulajdonos idős ember volt, megbeszéltek a nagyapámmal, hogy én megfelelek erre a feladatra pedig alig voltam 14 éves. Mindent tudtam a gazdálkodásról, a munkától nem riadtam vissza; tudtam kaszálni, kapálni, a kisujjamban voltak a tudnivalók.

A világ történéseiről a mikvében értesültünk, itt együtt voltam a felnőttekkel, jöttek a hírek, mindent megbeszéltek. A zsidótörvényekről is itt hallottam először.

Aztán a falunkban is megjelentek az antiszemitá jelenségek, kódobálás, verekedés. Egyik alkalommal engem is hasba boksoltak bokszerral, vagy egy km-en

keresztül kergettem a csibészt, nem hagytam magam.

16 éves voltam, amikor felmentem Pestre szakmát tanulni egy pékhez. A felvételi abból állt, hogy fel kellett vinnem egy 50 kg-os zsák lisztet a padlásra, megoldottam. Kitanultam a pék szakmát, erős és szorgalmas voltam. Jól kerestem, mint pékinas, a Gundelbe szállítottam triciklivel a péksüteményeket. Később, amikor a zsidók számára a jövedelmek is korlátozva voltak felvittem magamhoz Józsefet és a két húgomat, Irént és Margitot. Amikor a németek bejöttek, mind a négyen Pesten voltunk. A mesterem, akinél inas voltam, Frühling Károly zsidó pék, 1942-ben nem tudta igazolni a magyarországi tartózkodásának jogszerűségét.

Az egész családot, mint „rendeztelen állampolgárságúakat” elvitték Kamenyec-Podolszka, soha többé nem hallottunk hírt felőlük. A pékséget megvette egy sváb, Schléderer Rezső, akinek a felesége zsidó volt. Mikor elkezdődött a gettósítás, azt mondta ne menjek, sehová ő elbújtat. Persze nem hallgattam rá, mind a négyen az öcsémrel és két húgommal együtt hazajöttünk Ópályiba, nem hagytuk el a családukat. Sándor testvérem, mint munkaszolgálatos már a deportálás előtt, 1943-ban meghalt. Szegeden van eltemetve. A zsidó temetőben van egy parcella, ahol a munkaszolgálatos mártírok nyugszanak. A háború után 20 évvel, mikor kerestem a testvéreimet, találtam meg a bátyám sírját Szegeden.

Mikor 1944-ben Pestről hazajöttünk, áprilisban, húsvét után be kellett menni a gettóba. A gettó Mátészalkán volt az ortodox zsidó templomban és a környező utcákban. Deszkapalánkkal voltak az utcák körbekerítve. Együtt mentünk, a kilenc gyerek és a szüleim. Rengeteg embert zsúfoltak össze a környező településekről. Néhány hétig voltunk a gettóban, majd az egyik transzporttal elvitték az egész családot Auschwitzba, nem számított, hogy az apám kitüntetett hadirokkant és esküdt volt.

Mikor megérkeztünk, szétválasztották a családot. Én József öcsémrel munkára kerültem, a három húgomat, Margitot, Irént és Klárit máshová vitték. Lenke, Ferenc, Tibor a szüleinkkel maradtak, soha többé nem láttam őket.

Auschwitz környéki lágerekbe vittek munkára, a nevükre már nem emlékszem, hiszen 90 éves vagyok. Enni alig adtak, de hát én egy erős falusi fiú voltam, 21 éves. Letéptem a csalánt, betettem a zsebembe, megszártítottam és megettem. Ha csigát találtam, összeszedtem, megtörtem és megettem. Azon a területen voltam, ahol a lágereket az oroszok szabadították fel. Nem vártam meg az oroszokat, hanem

mikor észrevettük, hogy a németek már lazábbak, megszöktem néhány társammal. Elindultunk hazafelé a vonat tetején. Debrecenben volt egy központ a kaszárnyában, ott kaptam igazoló papírokat, majd megérkeztem Ópályiba. A családkból József öcsém jött még haza. A házunkat teljesen kifosztották, még ajtó és ablak sem volt rajta. Volt egy istálló, azt cserepestől-mindenestől ellopták.

Mikor megindult az élet a faluban, sikerült visszazereznem egy kis földet. Józsefnek nem kellett a föld, ő kiment Izraelbe. Én itt maradtam, elkezdtem

2 nappal, 1944. május 6-án vittek be bennünket a gettóba, Szatmárnémetibe. A fivérem, Lajos Budapestre járt tanítóképzőbe, de hazajött, hogy együtt legyünk. Így aztán együtt mentünk a gettóba, majd Auschwitzba. A két kis öcsém kilenc- és tízéves, a kishúgom, Borbála három éves volt. Most is látom a kis szőke fejét az anyám vállán, ahogy álltak a vagon mellett, olyan volt, mint egy kis angyal a szőke fürtös hajával.

Mikor leszálltunk a vonatról, a vagonban kellett hagyni a „culát”. Odajött hozzám egy csíkos ruhás férfi, törte a

badulás után mondták, hogy ne jöjjenek haza, menjek külföldre. Miután hírt kaptam apámról, haza akartam jönni. Így is történt, hazajöttem a kis falunkba. Rendesek voltak a falubeliek, hívtak magukhoz, segítettek, egy szál magam voltam, nem jött haza senki a családból. Majd később tudtam meg, hogy az apám a felszabadulás előtti napon halt meg Buchenwaldban, 44 éves volt. A bátyám, Lajos túlélte a lágert, de nem jött vissza Magyarországra, hanem elment külföldre. Amikor 1964-ben hírt kaptam felőle, már Pittsburgh-ban élt Amerikában. 19 év után találkoztunk, kivitettem engem, újsághír volt a találkozásunk. Ő 1974-ben jött haza először, már nem él, tíz éve meghalt.

Hazajött a lágerből egy unokabátyám, aki szintén egyedül maradt, a lánytestvére, szülei odamaradtak Auschwitzban. A fivérét Balfon a bányában géppuskázták le. Megbeszéltük, hogy összeköltözünk Mátészalkán, így is történt, én egy rőfös üzletben dolgoztam és vezettem a háztartást. 1948-ban ismertem meg Jenőt, összeházasodtunk és Ópályiban éltünk. Még megvan a ház, a telek, 12.000 négyzetméter gyümölcsös és konyhakert. Jenő a mai napig egyedül műveli meg.

Három gyermekünk született: Gábor Péter 1949-ben, Borbála 1950-ben, Sándor 1954-ben.

Gábor Kanadában él, Borbála pedig Budapesten.

Sándort 23 éves korában elveszítettük, autóbaleset áldozata lett. Stoppal utazott Nyíregyházára, vétlen utas volt, zsebében a vonatjeggyel. Még ezt is ki kellett bírni.

A deportálásról a gyerekeimnek soha nem beszéltem. Látták a karomon a tetoválást, kérdezték: "Mi ez szám?" Annyit mondtam: „a rossz emberek odaírták, ne kérdezzetek”. Megelégedtek ennyi válasszal, belenyugodtak, hogy nem beszélnek. Hogy is lehetett volna a borzalmakról beszélni, nem lehet azt elmondani, hiszen már csaknem 70 éve, de még mindig hallom a kutyák csaholását, érzem a szabadban égetett holttestek szagát.

Mindig azt mondom, hogy nem szabad hátranézni, csak, előre mert másképp hogy lehetne mindezt kibírni?

Igen, a Váradi házaspár előre néz. Jenő bácsi mostanában azon gondolkodik, hogy a több mint egy hektáros kertje földjének PH értékét a tavasszal megmaradt alma felhasználásával hogyan tudná megváltoztatni. Az a terve, hogy a savas talajba gesztenyefákat ültet.

Örülnek az életnek, hogy képesek tevékenykedni, büszkék gyermekeikre, négy unokájukra, és várják a dédunokát.

Váradi Jenő két testvérével

gazdálkodni, lassan gyarapodtam, majd 1948-ban megnősültem.

Az egyik barátom udvarolt egy lánynak, akit bemutatott nekem. Mikor megláttam, azt gondoltam magamban: „Hej, de tetszik nekem ez a lány”.

Azt mondtam a barátomnak: ha három napon belül nem kéred meg, kiütlek. És így történt, megkértem Gitta kezét, összeházasodtunk. Később a pék szakmában dolgoztam, létrehoztam Mátészalkán egy modern sütőüzemet. Amikor elértem a nyugdíjkorhatárt, visszatartottak, hogy tanítsam be a következő generációt, így rádolgoztam még öt évet.

És itt kapcsolódik a beszélgetésbe Jenő bácsi felesége, Gitta néni.

1928. május 8-án születtem Garbolcon. A leánykori nevem Zelekovics Ilona, de mindenki csak Gittának szólított. Egyedül édesapám hívott Ilonkának, ha szólt hozzám, először fel sem figyeltem, annyira szokatlan volt. Öten voltunk testvérek, én is második szülött voltam.

A bátyám, Lajos 1926-ban, az öcsém, Sándor 1934-ben, Miklós 1936-ban és a kishúgom, Borbála 1941-ben született.

16 éves voltam, a születésnapom előtt

magyart, megfogta a karomat és mondta, hogy „te erre menj, te bírsz dolgozni”. Én nem akartam engedelmeskedni, azt mondtam, én az anyámmal akarok maradni. Megnyugtattott, hogy „majd később fogsz találkozni az anyáddal”. Találkozni... soha többé nem láttam anyámat, - aki csak 42 éves volt -, az öcséimet, a kis angyali szőke húgomat.

Hat hónapot töltöttem Auschwitzban, ahol csak tengtünk-lengtünk, majd 6 hónap múlva október végén, november elején tetováltak. 13.309 a számom. Elvittek bennünket Szász-Németországba egy autó- és repülőgépgyárba. Nem tudom a helység nevét, ott dolgoztam három műszakban április végéig. A gyárépületben laktunk, amikor már bombázások voltak, bezártak bennünket – gondolták, „hagy pusztuljanak”. Mikor közeledett a front, felraktak bennünket egy vonatra, ez nyolc napig ment úgy, hogy hol állt két napot, hol ment egy napot. Nyolc nap elteltével érkezünk meg Teresienstadtba, ott is szabadítottak fel az oroszok. A felszabadulás után tifuszt kaptam. Teresinben találkoztam a zajtai Grözinger Lajossal, ő mondta el, hogy együtt volt még három hete az apámmal. Teresinben a felsza-

ÉG, FÖLD ÉS FELETTE

Az önzés ideje, avagy az idő önzése

Az alábbi írás eredetileg csak magamnak készült. Ki kellett írnom magamból, hogy megfogalmazódhassanak gondolatok, hogy legyen mihez visszanyúlni, folyamatosan újraértékelni, át-gondolni a megélteteket. Azaz, vívódásaimmal legyen hová visszavonulnom. Szerkesztőtársaim kérdésére – fogok-e Anyuról nekrológot írni? – nemmel válaszoltam, mert ez annyira személyes, hogy nem érzem magam képesnek a publikálhatóság és magánügy határvonalának megítélésére. Később eszembe jutott, hogy amikor az események sodrában még csak egy-egy részletről külön-külön bárkivel beszélgettem, mindenkinek volt hasonló magába fojtott tapasztalata, és volt valaki, aki reagálásként elmondta: „most, hogy kibeszéltük, úgy érzem, évtizedes marcangoló önvád ugyan nem szűnt meg, de mintha kezdene oldódni”. Ennek hatására megosztottam a szerkesztőséggel a csak sajátjának szánt változatot, rájuk bízva, hogy részben, egészben közzé teszik vagy nem. Ha megjelenik, nem az én döntésem, ha csak még egyetlen hozzám hasonlóan vívódó sorstársamon a legcsekélyebb mértékben segít valamit, az nem az én segítségem. Azé, kinek lényge maga az önzetlen segítség. A jiddise máme-é.

Azon a napon délután fél öt körül a szokásos módon – oké, akkor minden rendben, holnap majd jelentkezem valamikor – búcsúztam, majd jöttem el Anyutól. Fél hétkor csörgött a telefon: „úgy érzem, nem vagyok jól” Mivel soha nem panaszkodott, sejtettem, nagy a baj. Nem tudom, mennyi idő alatt értünk oda, nekem éveknél tűnt, Böbe kapaszkodott az ülésbe. Odaérkezésünkkor még a telefon mellett ült, talán a szokásosnál kissé szaporábban vette a levegőt, de nyugodtan fogadott bennünket. Azonnal tárcsáztam a mentők számát, kik számomra óráknak tűnő ideig kérdezősködtek tünetek, kilétem felől. További végtelennek tűnő idő telt el, mikor a bejárat előtt várva a mentőautót, csörgött a mobilom, a bátyám hívott.

- Mi van Anyuval, most beszéltem vele, olyan furcsán válaszolt...

- Mikor hívtad?

- Néhány perce

- Az nem lehet, most jöttem le tőle, a mentőt várom, hogy ne kelljen keresniük a címet.

- Hidd el, nem néztem az órát, de nincs tíz perce

- Rendben, most ez nem lényeges, már hallom a szirénát, majd hívlak.

Sajnos a rossz hírek miatt ez a visszahívás nagyon rövid idő elteltével aktuálisává vált, majd az elkövetkező időszak nagy részét együtt éltük meg.

Hm, idő, mint mérték, igazodási pont? Ha igen, az csak a teljesség elenyészően piciny részletében lehet érvényes. Hogy mennyire piciny, az mára már számomra szinte mérhető mérték,

elenyésző volta akár mértékegységként alkalmazható igazodási pont.

Megérkezett a mentő, a lakásba érve kezdték elővenni műszereiket mikor három-négy csuklásszerű lélegzetvétel kíséretében fizikailag és minden más szinten is teljes valójában érzékelhető volt a visszavonhatatlan távozás. Hosszas, a szükségyszerűségből adódóan kíméletlenül kegyetlen beavatkozások után visszatértek az alapvető életfunkciók, de minden reflex, visszajelzés, azaz „jelenlét” nélkül. Amikor ugyanez az eljárás a mentőautóban ismétlődött, a kavargó érzelmek sorában felvetődött bennem a folyamatban lévő ügyek, feladatok folytatásának esetleges mikéntje, amit azonnal mély lelkiismeret-furdalás,

önvád követett. Ennyire nem lehetek önző, hogy most magamra gondolok. Egyik legszentebb imánk a Kol Nidré... kezdő szavainak felidézésével: „minden fogadalmam mától érvénytelen” megfogalmazódott bennem egy gondolat, érzés: Anyu, egész életedben az lebegett a szemed előtt, hogy nekem/nekünk mi a jó, mi tehetné még jobbá. Mostantól feloldozást nyertél minden parancsolat, minden önként vállalt kötelezettség alól. Most csak azt nézd, ami Neked jó, arra menj, amerre szerinted a számodra helyes út vezet. A világ legtermészetesebb dolgának tűnő módon jött a válasz.

- Maradok még egy kicsit, hogy segísek neked.

Amikor az újraélesztési procedura további többszöri megismétlése után az intenzivéről kijött a véletlenül(?) épp akkor ügyeletben lévő orvos, aki már kezelte, személyesen ismert minket és közölte, sajnos nincsenek jó hírei: ismerjük az előzményeket, ez a szív már pihenni akar. Hozzátette, nem lehet tudni, hogy meddig volt oxigénhiányos

az agy és ennyi drasztikus beavatkozás ilyen érrendszerben óhatatlanul elindít mészlerakódásokat, rögöket, mik végzetes károkat okozhatnak, Nem tudja mennyi idő, ha gondoljuk, foglaljunk helyet és várakozzunk. Akkor tudtam, hogy ennél még több idő van hátra, hisz megígérte. Én balga, ott és akkor még azt hittem, hogy a megígért segítség dolgaim intézése miatt való, pedig annál felmérhetetlenül több, felmérhetetlenül más szintekről szól. Azért is, hogy később saját magam se tudjam eme bizonyosság valódiságát kétségbe vonni, elmondtam Böbének és hozzátettem. Ennek fényében itt a folyosón semmit nem tudunk tenni és most még nem lesz tennivalónk.

Azoknak a bizonyos folyamatban lévő tennivalók egyikének intézése közben kaptam Böbétől a hírt, hogy hatnapi kóma, hatnapi semmilyen külső ingerre, mint fény, fájdalom nem reagálás után Anyu kinyitotta a szemét. Megismerte, értette, reagált a hozzá intézett szavakra. Hazaérve első utam az intenzívra vezetett, ahol életre szóló mély élményben volt részem. A nyolcvanhat év súlya alatt megfáradt, az orvosi beavatkozásoktól minden porcikájában megtört, meggyötört testből a mindig legendásan szép szempár még soha nem látott nyugalmat, békét, szépséget sugározva nézett vissza rám. Ez a kontraszt teljesebbé tette, de egyben pólusokra is osztotta a benyomásokat. A még rendelkezésre álló két napban tovább mélyült ez az élmény. Amíg néztük egymást, kívül kerültem az időn, mint mértéken, igazodási ponton és belefeledkeztem a meggyőződéseim szerint már a neshama világából áradó fényben való fürdésbe, az Anyuval való ilyen léptékű kapcsolatba. A kontraszt viszont minden

esetben felidézte a tehetetlen kiszolgáltatottság érzetét is, amit olyankor érzünk, mikor nagyon szeretnénk, de nem tudunk segíteni. Ez az érzés kíméletlenül szembesít az emberi lét esendő voltával, ugyanakkor erős késztetést ébreszt az élet dolgait illető addig szem előtt tartott fontossági sorrend átértékelésére. Mindez együtt mintegy figyelmeztetésként határok közötti átláthatatlanságra, kelt egy ösztönös félelmet az ismeretlentől.

A legendásan szép szempárt akkor mütötték szürke hályoggal, amikor még nem létezett a lézeres lencsebeültetés, a kioperált szemlencsét a sok dioptriás szemüveg pótolta.

Következésképp szemüveg nélkül csak fókuszátlatlan fényt volt képes érzékelni. Most viszont a szemkontaktus határozottsága és az említett kapcsolat független lett dioptriáktól, ugyanolyan intenzíven bensőséges volt szemüveggel, mint nélküle.

Az utolsó délután már megszabadulva a lélegeztető gép torkot roncsoló csövetől, suttogva többször ismételt látszólag egy mondatot. Utólag vélem, hogy több mondanivalót tartalmazott. „Megyek haza, szeretlek” és „Megyek haza veletek”

Az elsőt tisztán értettem, a második tartalma másnap vált érthetővé.

Fél nyolc körül jöttünk el a kórteremből azzal, hogy láthatóan fárad, hagyjuk pihenni, talán....

Fél kilenckor csörgött a telefon a szomorú hírral. Nyolc óra húsz perckor végleg eltávozott közülünk.

Meggyújtottunk egy kis szerepyen egyszerű háztartási gyertyát és némán körbeültük. A gyertyácska a szokásos módon leégett, majd a gyertyatartóban összegyűlt faggyúból egy picinyke kanócdarab gombostűfőjénél alig nagyobb lánggal tovább égett. Nem pislákkolt, kicsiny, de egyenesen fényt árasztott. Böbe valamivel hamarabb, én fél egy körül elmentem lefeküdni. A bátyám azt mondta, marad még, megvárja, míg elalszik a fény. Másnap reggel még mindig égett, akkor aludt el, amikor már mindannyian felkeltünk és rácsodálkoztunk. Az üvegasztal alatti újságtartó polcon az a Sófár volt látható, minek címlapján a „nesz gadol haja po” cím szerepelt.

Pedig nem szoktam olvasgatni, hisz már megjelenés előtt is ismerem a tartalmát. Valószínűleg valami ünnepi dátumot néztünk meg benne, ezért került „véletlenül” felülre.

Az adminisztráció intézése közben Böbe bement a kórterembe megkérdezni, hogy mi történt miután eljöttünk. A szobatárs elmondása szerint távozásunk után megnyugodva fokozatosan halkult a ziháló légzés, míg végleg....

Az összes hivatal végigjárása, inkább végig birkózása után mikor eldőlt a temetés időpontja, felhívtam az irodát, hogy indulhat a körtelefon. Ezzel egy időben rám zuhant a valóság, felszínre tört minden feszültség, fájdalom. Sok évtized után ismét megtapasztaltam, hogy a férfikönyvek iszonyúan fájdalmasak

tudnak lenni. Eme tapasztalat után gondolkodtam, hogy a temetés előtt vegyek-e be valami nyugtatót, mert nem tudtam elképzelni, a sok keserűség közepette hogyan lehet elviselni a koporsóra zuhanó föld velőt rázó dübörgését. Utólag már hiszem, tudom, hogy jó döntés volt kemikália helyett hagyományainkra hagyatkozni. Elfogadni, hogy bármilyen nehéz, meg kell élni az érzelmeket, minden momentumnak jelentősége van. A süve ülés idején volt időm és csak erre alkalmas hangulatom végiggondolni eme tartalmakat. A tudomány mai állása, teóriája szerint az univerzumnak csak néhány százalékat képezi az ember számára érzékelhető anyagi világ. A többi sötét anyag, sötét energia néven ismeretes, inkább teljes mértékben ismeretlen. Akkor viszont az anyagi világ a buborék az ismeretlen sűrű tengerében. És akkor hol és hány hasonló léptékű határ van

még az univerzum és az azt megalkotó akarat között? Ebben a végtelenben hol a helye a lélek hármasságának együtt és külön-külön? Innen nézve szükség-szerűen logikus a hagyományaink szerinti mielőbbi temetés, az elföldelés, hisz ezzel záródik le a kapcsolat a buborék és a teljesebb valóság között. Egyben bezárul a gilgul köre, megnyílik az út ki tudja, merre....

A következő fázis hasonlatosan a süve, slosim és a kötelező kad-dis idejéhez, visszatérés az önzés és szeretet közötti határ vizsgálatának időszaka volt. Valós szeretet vagy önzés az az érzelem mely ragaszkodik a szeretett személyhez? Azért ragaszkodik, mert viszont szeretetre, azaz önmaga szeretetére vágyik? Ha valamit állítólag azért csinált, hogy a szeretett személy büszke legyen rá, örömet okozzon neki, ebben milyen részben motiválta az is, hogy sütkérezhessen a dicsőségben, legyen egy biztos hódolója? El tudja-e önzetlenül engedni akkor is, ha ennek kapcsán felmerül az elszakadás lehetősége? Ha igen, akkor miért mégsem? Ezen gondolatok közben felvillant egy már szinte ismerősnek tűnő felismerésszerű érzet, nevezetesen, hogy az eltávozottal jó dolog történt, hisz jó helyen van. Felszínre került egy valamikori olvasmányaim közül való idézet is: „amikor világra

születik egy ember, sír, a körülötte lévőket mosolyognak. Amikor távozik, mosolyog, körülötte sírnak”

Mindezekkel együtt vagy nélkülük, pótolhatatlan az úr, ami maradt. Nagyon jó volt hatvankét évig a kisfiadnak lenni. Hm, hatvankét év, mint időmérték, igazodási pont? Egyetlen perc ezekből az évekből teljesebb volt a már a múlt időtlenségébe merült hatvankét évnél.

Ami fontos, az időn kívüli örök...

Segítettél most is. Önzetlenül, mint mindig.

A BARÁTSÁG TESZTJE

Lehet, hogy egyedül vagyok ebben a kérdésben, de ahogy öregszem, egyre jobban foglalkoztat a barátság valós értelmezése. Nemrégem fejeztem be életem történetének megírását és akkor is nagy gondban voltam, amikor erről írtam. Hamar rádöbentem, hogy egy kezem is elég, hogy számba vegyem, kik voltak azok, akikre életem során bármikor számíthattam.

A napokban olyan történt velem, amire nem számítottam. Egyedül voltam, csengett a telefon, felvettem, Erzsike volt. Megcsukló hangon mondta, hogy meghalt Frida mama.

Keveset beszélünk, mert kerestük a szavakat. Mikor letettük a telefont, küszködtem a sírással, pedig én ritkán sírok. Még jó, hogy egyedül voltam, mert szégyelltem volna.

Rájöttem, hogy ez nem lehet véletlen. Frida mama halálhírére és az én elérzékenyülésemet összeköti valami, ami nem más, mint az, hogy fiát, Gyurit barátomnak tekintem. Ezt nem lehet színlelni, ez jön, vagy nem jön.

Én már elveszítettem édesanyámat. Tudom, hogy ez a legfájóbb, amit talán életünk végéig sem tudunk fel dolgozni.

Gyuri! Megpróbálok együtt érezni Veled – mint sokan mások –, de az vigasztaljon téged, hogy anyukád nagyon büszke volt rád, és úgy tudom, az utolsó szava is az volt, hogy szeretlek!

Köszönöm anyukádnak, hogy megadta számomra, hogy barátod lehettek.

Őszinte részvétellel

Szabó Zoltán

EMLÉKEZZÜNK ÉS EMLÉKEZTESSÜNK

75 éve, 1937. júliusban nyitották meg a buchenwaldi koncentrációs tábort

Az olvasó a helység nevét hiába keresi a térképen. Ilyen nevű település nincs Németországban. E nevet a történelem egyik leggonoszabb, emberbőrbe bújt fenevada, Heinrich Himmler adta a Weimar melletti KZ-nak.

Weimarban éltek és alkották remekműveiket Bach, Liszt, Schiller és Goethe, Németország legnagyobb költője, aki plasztikusan írt a környék szelíd hegyvonulatairól, a várostól északra 8 km-re levő Ettersberg hegy bükkfáiról.

1936-ban tárgyalások kezdődtek a thüringiai miniszterelnök és Himmler között egy KZ telepítéséről. A kormányfő a táborral velejáró nagy létszámú SS alakulat jelenlétét tartotta fontosnak Weimarban. **1937.** májusban megszületett a döntés: 8000 fogoly és SS őrszemélyzete befogadására alkalmas tábor építését meg lehet kezdeni. Az új tábornak mintegy 60-75 hektár nagyságú területet jelöltek ki az Ettersberg tengerszint feletti 478 méter magas platóján.

Az új KZ parancsnoka az akkor 40 éves Karl-Otto Koch SS alezredes lett (még ugyanabban az évben előléptették), akinek bemutatkozása rövid volt: „Aki nem engedelmeskedik, azt lelövök!” A KZ megnyitásának hivatalos ideje: 1937. július 16. A több tábort megjárt foglyok Kochot „a leggonoszabb parancsnok”-nak tartották. Koch-ot 1941 őszén büntetésből Majdanekbe helyezték át. Az SS hadbíróság korrupció miatt halálra ítélte, 1945. márciusban az általa alapított KZ-ban végezték ki.

Felesége, Ilse Koch 31 évesen lett a parancsnoki villa úrnője. Jelzésére büntették, kínozták meg a neki nem tetszően dolgozó háftlingeket. Kezdeményezésére válogatták ki a tökéletes fejformájú és fogazatú, valamint a tetovált foglyokat, majd megölésük után a KZ patológiáján és műhelyeiben dísz tárgyakat készítettett belőlük saját és barátai részére, pl. asztali lámpát (amelynek emyője egy fogoly színes tetoválású bőréből, szára és talpa láb-szárcsontból készült, a kapcsológombot a kisujjra szerelték); valamint levélnehezéknek, illetve asztali dísznek használt zsugorított fejet, stb.

A dachnau Buchenwald perben (1947) életfogytiglani börtönre ítélték, 1967-ben a börtönben öngyilkos lett.

Koch utódja az 57 éves Hermann Pister SS ezredes lett, akit a foglyok „a nagy bürokrata”-nak neveztek, aki mintatábort akart csinálni Buchenwaldból. 1947-ben halálra ítélték, 1948-ban a börtönben halt meg.

A tábor tervezését és építését fogoly szakemberek végezték. A háftlingek kéziszerszámokkal, daru, kotrógép, stb. nélkül dolgoztak. Minden anyagot futólépésben kellett hordani, egyáltalán, mozogni. A legnehezebb munka a kőbányában és az útépitésen volt, ahol a nagy szintkülönbség tovább nehezítette a munkát. Ehhez járult még az őrség kegyetlenkedése. Koch és beosztottai mindent megtettek a foglyok életének megrövidítéséért. A nehéz munkától fáradt és éhes foglyoknak műszak után órákon át kellett fegyelmező gyakorlatokat végezni, vagy állni az Appellplatzon.

1938-ban folytatódott az építkezés, néhány objektumé még később is. Először a csatornázás, a villamosítás, utcák és utak építése történt meg. Elkészült a több mint fél négyzetkilométer nagyságú KZ 23 őrtornya, a bejárati főtorny, a foglyok 45 lakóbarakkja, műhelyek, fürdő, kórház, konyha, stb. Később 15 barakk helyére háromszintes kőépületet emeltek. Egyidejűleg téglából és vasbetonból építették meg a parancsnokság, a Gestapo épületeit, elkészült 17 darab többszintes SS körlet, két parancsnoki villacsoport 5-5 épülettel. Kiepitették a 380 V magasfeszültséggel telített 3 méter magas drótkerítést. Felépítettek egy közeli téglagyárat (DST), amely később több száz fogoly munkahelye lett.

Júliusban osztrák zsidószállítmány érkezett (2000 fő). A kristallnacht után mintegy tízezer német zsidót hoztak, akik közül a kivándorlásra kényszerítetteket elengedték.

Megalakult a fogolyzenekar. Elkészült a „Buchenwald-himnusz”, melyet Koch több közül választott ki. Szerzőjéül egy köztörvényes (BV) foglyot neveztek meg, aki meg is kapta érte a 10 DM díjat. A valóságban a szöveget F. Löhner-Beda (Lehár Ferenc és Ábrahám Pál dalszövegírója), dallamát pedig Leopoldi bécsi kabaréénekes szerezte, mindketten osztrák zsidó foglyok. Bedát 1942-ben Auschwitzban gyilkolták meg.

Év végén tifuszjárvány volt a táborban.

1939-ben a tábori Gestapon megnyílt az

Anyakönyvi Hivatal. Ősszel több ezer német antifasisztát és 2000 lengyel foglyot hoztak a táborba, közülük több mint százat agyonverték. A november 8-ai Hitler elleni sikertelen merénylet megtorlásaként a zsidó foglyoktól három napra

zsidót hozott a táborba. Életbe léptették a hírhedt „komisszárparancsot”, és ezt a birodalom területén is alkalmazni kezdték. Ősszel a DAW lőterén 316 hadifogoly szovjet tisztet lőttek agyon.

A táborban is megkezdték az eutanázia program végrehajtását. Hat szállítmánnyal 571 – köztük 401 zsidó – foglyot vittek elgázosításra Sonnenstein és Bernburg kijelölt „kórházába”. Októberben mintegy 2000 szovjet hadifoglyot hoztak. Még e hónapban magasságmérésnek álcázva 8483 szovjet hadifoglyot lőttek tarkón.

Decemberben hét SS orvos vezetésével tifusz és más betegségek (pl. paratífusz A és B, feketehimlő, sárgaláz, kolera, TBC) kutatása kezdődött meg. A kísérleti alanyok egészséges háftlingek és szovjet hadifoglyok voltak, akiket vérátömlesztéssel vagy más módon fertőztek meg. A foglyokat a Wehrmacht élelmezési normájával javították fel.

A szövetséges légi-erő bombáiban használt foszforral mesterséges égési sebeket idéztek elő a különböző szerek gyógyhatásának vizsgálatához.

E kísérletekkel több mint ezer foglyot öltek meg.

Az 1942 elején érkezett francia foglyokat a Gustloff-Werke II fegyvergyár építésére osztották be. Üzembe helyezése után 1500, később 3600 fogoly dolgozott itt.

A már öt éve szervezkedő antifasiszta foglyok ekkor alakították meg a Nemzetközi Táborbizottságot (ILK), amely a táborélet megkönnyítését, a foglyok védelmét stb. tűzte ki céljául. (Mindent megtenni, ami az SS-nek árt és ami a háftlingeknek hasznos.) Nagy jelentőségű az ILK gyermekmentési akciója. Külön gyerekbarakkot nyitottak (8-as), 1945-ben pedig a Kistábor 66-os barakkját. Hét ország több mint 900, 14-18 év közötti fiatalját mentették így meg a haláltáborokba hurcolástól. Nevelték, tanították őket, programokat szerveztek számukra.

A magyarok részére augusztus 20-án és március 15-én ünnepi megemlékezést tartottak.

A francia és szovjet politikai és hadifoglyok érkezése fordulatot jelentett a szerveződő ellenállásban. Manhes francia

ezredes és Simakov szovjet fogoly közreműködésének hatására aktivizálódott: megalakult a Nemzetközi Katonai Szervezet, az IMO. Megkezdték fegyveralkatrészek, később fegyverek „beszerzését”, szűrőfegyverek és gyújtópalackok készítését, a fegyveres felkelés tervének kidolgozását.

Pister létrehozta a foglyok ún. táborőrségét, amelynek feladata a műhelyek, raktárak őrzése, szállítmányok érkezésekor és indításakor pedig a rend fenntartása volt, majd megalakította az elsősegélyosztágot, a tűzoltóságot és a mentőosztágot. E csoportoknak feladatuk során engedélyezte a nagy őrláncon belüli mozgást kísérlet nélkül. A csoportok szolgálata jól segítette az IMO illegális tevékenységét.

Decemberben német köztörvényes elítéltek csoportja érkezett a táborba.

1943 tavaszán kezdődött el a tábor és Weimar közötti vasútvonal és a tábor vasúti megállóhelyének építése, amelyeket júniusban már át is adtak. Elkészült a Gustloff gyár, elkezdődött a fegyverek és alkatrészek gyártása. Már augusztusban beolták az első fegyvereket, amelyeket az IMO elrejtett. Más országok tagjait is felvették az IMO-ba. Francia és szovjet háftlingek megépítették az első rádióvevőt, később adóvevő készüléket.

Két hatalmas melléktábor megnyitására került sor: a „Dora” Nordhausen, a „Laura” Saalfeld mellett. Mindkettő repülőgép- és rakétafegyvert gyártott. Az előbbi 1944. októbertől önálló lett több melléktáborral, mintegy 40 ezer fogollyal.

Az „eminens” foglyok részére elkészült az SS körlete közepén egy hat épületből álló különleges tábor és a mögötte lévő külön elszigetelt barakk. Ez utóbbi helyen tartották fogva Mafalda hercegnőt, III. Viktor Emánuel olasz király lányát, Fülöp esseni herceg feleségét, akit a Gestapo a szövetségesekkel 1943-ban kötött fegyverszüneti egyezmény után ide szállított, és aki az 1944 augusztusi bombatámadás során vesztette életét. Itt volt nejevel együtt fogoly Dr. Breitscheid, a Reichstag volt SPD frakcióvezetője, aki szintén a légitámadás áldozata lett.

A parancsnoki villasorral szemben, az ún. Súlyomudvarban levő körletben őrizték a volt francia kormány több tagját: Blumot, Daladiert, Reimondot és Gamelin tábornokot. Őket 1945-ben innen elszállították, napok múlva szabadultak. Ezen épületekbe még az SS-ek sem léphettek be.

Kovács László

Forrás: a szerző Tanú vagyok című könyve

Folytatás a következő számban

minden élelmet és vizet megvontak, közülük 21 főt kivégeztek. Befejeződött a KZ-t Weimarral összekötő út építése. A több mint egy évig tartó munka sok zsidó fogoly életébe került. Joggal nevezték el Characho-Wegnek, a szenvedés, a vér útjának.

1940-ben felszámolták a már csak 500 főből álló lengyel tábor. Megkezdte működését a KZ krematóriuma. Addig az Appellplatzon lévő „mobil” krematóriumban, illetve a közeli nagyvárosok krematóriumaiban hamvasztották el a foglyok tetemeit.

Holland tisztviselők és katonatisztek 327 fős csoportját hozták túszként, őket teljesen elszigetelve helyezték el a táborban. Két szállítmánnyal 1100 lengyel fogoly érkezett.

Ősszel megnyitották a DAW-ot (Hadfelszerelési Gyár), előbb 500, később 1400 háftling munkahelyét.

Megkezdte munkáját SS-orvostiszt vezetésével a patológia.

1941 elején a Gestapo közel 400 holland

TÜNETEK

Ma reggel arra ébredek, a hírekben hallom: április 11. a költészet napja. Ezen a napon irodalmi előadások az ország minden táján.

Egy dokumentumregény jut eszembe, melyet Eötvös Károly írt 1929-ben, melynek címe: "A nagy per, mely ezer éve folyik, s még sincs vége."

Ilyenkor a gyerekek hangja él bennem, akik azonnal mondanák, hogy olyan nem létezik, mert mindennek vége van, ha csak egy napot is veszünk alapul. Akár a tanulásnak, a focizásnak, a táncnak, a játéknak. De az Eötvös féle könyv számomra olyan, mint egy prófécia, amely évszázadok, évezredek óta tart.

Baráth Zsolt, a Jobbik képviselője április 4-én a Parlamentben napirend utáni felszólalásában Tiszaeszlár 130 éve címmel beszélt a Solymosi Eszter eltűnésével (1882. április 1.) kapcsolatos 1883-as Nyíregyháza tartott nagy perről, amelyben a helyi zsidóság egyes tagjait vádolták meg a református vallású lány rituális meggyilkolásával. Baráth felszólalásában áll: ... az ismert változatok közös pontját képezi, hogy a zsidóság és az ország akkori vezetése súlyosan érintett volt az ügyben. Csaknem egyévi vizsgálat, országos felháborodás és sajtóhadjárat után 1883-ban az egész világsajtó jelenlétében kezdődött meg a főtárgyalás a nyíregyházi vármegyeházán. Korniss Ferenc bíró a gyilkosokat kereste, a gyilkosság tényét kívánta megállapítani, amit közvetett és közvetlen bizonyítékok sora támasztott alá. A bíró biztos volt abban, hogy a vádlottak ölték meg Solymosi Esztert, de külső nyomásra kénytelen volt kihirdetni a felmentő ítéletet."

Baráth zárszóként megjegyezte: „A világhódítók hatalmát csak az igazság kimondásával lehet megtörnünk”.

Nemrég jártam a tisaeszlári temetőben, ahol megakadt a szemem egy síremléken, amelyet utólag Solymosi Eszternek állítottak, s azon sok-sok koszorú szalaggal: Légy átkozott, Eötvös Károly! - felsorolva a Jobbik különböző szervezetei.

Az átkozódásról egy történet jut eszembe, mely Mózes IV. könyvéből való: az Úr, áldásra fordította az átkot, mivel szeret az Isten. Ha mi magyarok megtanulunk áldani, jót cselekedni, egymást elfogadni, mint Isten teremtményeit, aki saját képére teremtett bennünket, akkor sok-sok áldásban lesz részünk.

De kanyarodjunk vissza, miért nem vers, hanem a dokumentumregény tárult elém ma reggel. Eötvös Károly vajon miért vállalhatta a tisaeszlári vádlottak védését, annak ellenére, hogy oly sokan próbálták lebeszélni? Mire vágyott: hírnévre, népszerűségre, az igazság védelmére, vagy az ifjúkori vizsgálati fogságban szerzett élményei motiválhatták?

Ahhoz, hogy megértsük Eötvös Károly motivációját, meg kell ismernünk családi hátterét, pályáját. Hitt az igazságban, bátorságában, bízott önmagában, de önbizalmát, mikor a védelmet elvállalta, semmi sem támasztotta alá. Mi vezethette mégis? A munkával járó pénz? A nagy per utolsó fejezetében a könyvelő elszámol díjaival. Az összeg jelentős volt, de a kiadásai is, ami pénze végül megmaradt, az csupán tiszteletdíjnak méltó, csak éppen a kockázatával nem állt arányban. Akkor mi motiválta? Talán múltja, családjának hagyományai ösztönözheték? Talán járatos volt a kisebbségbe szorult felekezethez tartozók sorában? Sándor Iván tolla által találok kérdéseimre a választ, mely szerint egyik egyenes ágon lévő őse a XVI.

százdabban azokkal szenvedett protestáns vallásáért, kik a gályákra lettek elhurcolva. A Thököly-féle pártütés és a vallás miatt való üldöztetés korszakában végigszenvedte mindazt a sorsot, amelyet „most” a zsidóknak akartak némelyek Magyarországon készíteni.

1882-ben negyvenesztendő. Helyzete az ellenzéki szerepben népszerű, szabad gondolkodó, aki úgy támadja a hatalom politikáját, hogy közben annak védeltségében él. Vezérellenzék anélkül, hogy bármilyen veszélyt jelentene a kormányzó pártra. Az elkövetkező század egy típusában tetőzik majd ez a kettős magatartás: a személyiség egyszerre önmaga ügyvédje, miközben a hatalom eszköze. Ellenzékiségének határait saját nyugalma, végső esetben személyes biztonsága határozza meg. Támadó kedve, az államgépezettől való függetlenségi szándéka, tekintélye és jövője annak függvénye, elfogadja-e a végső döntésekben a hatalom szavát. Ezt a sokszorosan biztosított egyensúlyi helyzetet dobta félre, mikor a védelmet elvállalta. Nem tudta előre, hogy tette történelmi értékű, de ez csak növeli fedezetét. A személyiség kiteljesítésének egy formája volt a lépés, a váratlanul eléje kerülő lehetőség kihasználása; megfontolt döntés, visszatérés régi választatokhoz.

Eötvös Károly

A perben való részvétele a tette készülő ember aktivizálódása, amint tér nyílik előtte egy olyan korban, amely látszatra mozdulatlan. A per nagy pillanatát az egyetlen igazi cselekvési lehetőségnek tekinti, amelyben megtalálhatja tevékenységi körét; iránytűje liberális szelleme, ösztönös igazságérzete. Eötvös egyénisége, közéleti tevékenysége, írói módszere korai szociológus módszer, amelyben központi szerepet kapnak a részletek, a feltárt bizonyosság, a dokumentumok, kedvenc szavával: a tünetek. Vállalta a valóság feltárásának próbaútját is, azok alapján – életének vezéreszméje szerint – új következtetések levonását.

„...ÉS TEMESS EL AZ Ő TEMETŐHELYÜKÖN...”

Miért szállítanak zsidó elhunytakat Ereche, hogy aztán ott temessék el őket?

A múlt hónapban történt Toulouse-i borzalom négy áldozatát nem a helyi közösségen belül temették el, hanem Jeruzsálemben. Habár a gyerekek közül ketten Izraelben születtek, a Párizsi Hitközség szerint a temetés helyszíne hit, és nem nemzetiségi alapon lett kiválasztva. Az a tény, hogy testüket a zsidó vallás szülőhelyén helyezik végső nyugalomra, biztosítja azt, hogy sírjukat nem fogják meggyalázní. Hozzátette, hogy a francia hívők 40 százalékát a zsidó országban temetik el.

Temető az Oljafák hegyén

Nem a francia zsidók az egyetlenek, akik ily módon kívánnak megpihenni, és ennek mély okai vannak. Shaul Ginsberg rabbi – aki Brooklynban, a Somrei Ha'chomot ortodox ravatalozót felügyeli – okfejtése szerint az egész még a bibliai időkre vezethető vissza, amikor Jákob meghalt. Hozzátette még, hogy a történet szerint Jákob halála előtt arra kérte Józsefet, hogy ne hagyja őt Egyiptomban. Csatlakozni akart elődeihez, köztük nagyapjához, Ábrahámmal, akit egyébként először temettek el zsidó szertartás szerint.

A Biblia szavaival (Mózes I. 47:28-30):

„És élt Jákob Egyiptomban tizenhét évig, és voltak Jákob napjai, életének évei: száznegyvenhét év. Közeledtek pedig Izrael napjai a halálhoz, akkor hívatta fiát, Józsefet és mondta neki: Ha ugyan kegyet találtam szemeidben, tedd, kérlek, kezedet csipőm alá, hogy cselekszel velem szeretetet és hűséget: ne temess el, kérlek, Egyiptomban. Hogy feküdjek atyáimnál, vigy engem Egyiptomból és temess el az ő temetőhelyükön. Mondta: Cselekedni fogok szavaid szerint.”

Jákobot eltemették a patriarchák mellé a Machpela barlangban, arra a helyre, amit az arabok Ábrahám menedékének tartanak, és ami a ciszjordániai Hebronban található.

Egy harmadik ok is felmerül az Izraelben való temetés okaként, ami abban a hitben

gyökerezik, miszerint a Messiás eljövetelekora a Jeruzsálemben eltemettek fognak először feltámadni.

A zsidó hitvilág szerint meg fog jelenni valaki, aki helyreállítja a békét, megmenti az igazakat és elítéli azokat, akik rosszat tettek. Nem gondolják, hogy a Messiásnak valamilyen i-teni formája kell, hogy legyen, hiszen I-ten zsidó szemszögből nem válhat emberré.

A legtöbb zsidó ember nem érez készletet arra, hogy kövesse Jákob döntését. Az ilyen jellegű motivációtól idegenkedik a zsidóság túlnyomó része. A rabbi szerint, amikor eljön a feltámadás, az az Izraelen kívül eltemetett hittestvérekre is érvényes lesz, csak nehezebben fog végbemenni a folyamat. Szerinte alagutakon keresztül kerülnek a csontok Izraelbe. Akiket már eleve Erecheben temettek el, nem fogják érezni ezt a fájdalmat.

*Jessica Ravitz (cnn.com) írása alapján
összeállította: Sugár Károly*

LAG BA'OMER

Május 13-án vasárnap hitközségünk kegyeleti látogatást szervez a nyírjespusztai és a harangodi emlékhelyekre.

Indulás délelőtt 10 órakor a hitközség épülete elől.

Visszaérkezés után 12 órai kezdettel a hitközség udvarán (rossz idő esetén a kultúrteremben) lag ba'omeri ünnepi ebédre látjuk vendégül a résztvevőket.

HELYESBÍTÉS

Lapunk előző (XV/1.) számának 10. oldalán A vonat című írásban közölt archív felvételt téves aláírással jelent meg.

A helyes szöveg:

A szelekciós peronon – az Auschwitzba érkezett vonatok egyike.

A tévedésért olvasóink szíves elnézését kérjük.

PURIM

A kis pöttöm a két rugózó szarvacskájával ott topogott az előtérben. Várta a fellépést. Én meg egy kipát kerestem nagy serényen, hogy méltóan képviselhessem a purim ünnepi vigasságot.

Szóval az unokám fellépett a világot jelentő deszkákra, és akkor láttam csak meg, hogy ő a legkisebb. Az én szememben már nagylány volt a maga három évével, komoly vitapartner és rapszodikus nő.

A rabbi bevezetője után következtek az óvodások orgonasípszerű felállásban. A purim tulajdonképpen nem is igazi ünnep a szó archaikus értelmében. Alkoholt is szabad – sőt, kell – inni és igazán vigadni: méltóan meg kell ünnepelni azt a kevés jót, ami van a történelemben. Persze nem az óvodásokra vonatkozik az alkoholfogyasztás.

A műsor alatt az öregek szemében menetrendszerűen megjelentek a könnyek, látva az unokákat. A mellettem ülő nő – görnyedt hátú hölgy – megjegyezte: ezért érdemes volt hazajönni Ausztráliából. Az én unokám forgott, énekel, emelte a kezét, lábát, közben ki-kisandított az óvónőkre, akik biztatták. Ekkor tudatosult bennem, hogy van jövő, mert van utánpótlás, van kibben reménykedni, bízni. Ezt láttam a Thököly úti zsinagógában.

Megelégedve mentünk haza. Pár nap múlva láttam-olvastam elszörnyülködve, hogy egy eszement örült valami zavaros vallási filozófiától vezérelve agyonlőtt három gyereket és egy rabbit bestiális kegyetlenséggel Toulouse-ban. Egy olyan fiatalember, akinek hazát, otthont adott Franciaország. Az egyik lemészárolt gyerek egyidős volt az unokámmal.

Megül a csend, megfagynak a szavak, lehajlanak a virágok.

Mikor lesz már vége? Lesz-e valaha vége?

Az idő befejezhetetlen, az aljasság, az ostobaság kimeríthetetlen.

A 130 éve halott szerencsétlen Solymosi Eszter mikor pihenhet békében, háborítatlanul?

A merénylet áldozatai

SAVUOTI IMAREND

Május 26. szombat 19.00: mincha, maariv

Május 27. vasárnap: 8.30: sachrit
19.00: mincha, maariv

Május 28. hétfő: 8.30: sachrit – mazkir

MEGHÍVÓ

A Nyíregyházi Zsidó
Hitközség meghívja tagjait,
nyíregyházi kötődésű
hittestvéreit és mindazokat,
akik együttérzésüket kívánják
kifejezni
a 2012. június 3-án vasárnap
tartandó
Mártírok Emléknapjára.

A városi megemlékezés
10 órakor
kezdődik az emlékműnél.

11 órakor tartjuk a hitközségi
megemlékezést
a nyíregyházi Kótaji úti
temetőben
Verő Tamás főrabbi és
Nógrádi Gergely kántor
közreműködésével.

HITKÖZSÉGI HÍRADÓ

Ez évben is Zájin ádár-kor tartottuk meg rendes évi közgyűlésünket. A tagság egyhangúlag elfogadta a 2011-es pénzügyi beszámolót, a 2012-es költségvetési tervezetet és az alapszabály szükséges módosítását. Napirenden kívül elfogadásra került Dr Dolinay Tamás, lánya és annak családja hitközségünk tagjainak sorába való felvétele, valamint a kultuszjáradék összegének meghatározása. Ezt követően került sor a hagyományos halkocsonya elfogyasztására. A halvacsonya és a hangulat egyaránt kiváló volt.

Szintén kiváló hangulat jellemezte purimi rendezvényünket, mely nagy részben köszönhető a Bethlen Gábor iskola diákjainak és tanárainak.

Április elsejére elnöki értekezletet hívott össze a Maszihisz, ahol az általános közéleti témák megbeszélése mellett sor került a felújítási járadék elosztásának megszavazására. A szűkös keret ellenére hitközségünk a zsinagóga beázásának megszüntetése és további állagmegóvás céljára hozzájutott szinte a teljes igényelt összeghez, számszerűleg kétfélmillió Ft-hoz.

Tárgyaltunk egy kivitelezővel a temetőnkben szükséges tennivalók ügyében. Az árajánlat figyelembe vételével születik majd döntés, milyen sorrendben kerül sor a kivitelezésre a sürgős tennivalók sorában: az ortodox és neológ részt elválasztó kerítés lebontása, megdőlt sírkövek helyreállítása, város felőli kerítés részleges vagy teljes felújítása.

További tervünk, hogy újságunkban ezt a rovatot állandósítani akarjuk. Közösségünket érintő száraz beszámolókon túl örömmel adunk helyet olyan kiszivárogtatásoknak is, mint jelen esetben: előre láthatóan a nyár folyamán zsinagógánk egy hátszenének lesz a helyszíne...

Április 15-én részt vettünk Budapesten az immár tízedik alkalommal rendezett Élet menetén, ahol Erdős Péter bíboros és Schweitzer József főrabbi urak közös záróbeszéde méltó összefoglalója volt a rendezvénynek.

Úgy érzem, itt minden politikai felhang nélkül tolmácsolnom kell egy személyes benyomást is. A véletlen úgy hozta, a menet során néhány résztvevővel távolabb tőlünk együtt haladt velünk Lévai Anikó, az ország first lady-je és leánygyermekke. A szó legnemesebb értelmében olyan egyszerű természetességgel, emberien, ami hatásosabb, megnyugtatóbb volt sok nagygyűlésen elhangzott szónoklatnál, mesterkélt frázisnál.

Sárosi György elnök

TEMETŐI NYITVA TARTÁS:

hétfőtől csütörtökig 9-től 16-ig,
vasárnap 9-től 12-ig.

Pénteken és szombaton, valamint
zsídó és állami ünnepeken zárva.

Tel: 06-30-490-0084

SÓFÁR

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség folyóirata Postacím: 4400 Nyíregyháza, Mártírok tere 6., e-mail: sofarujsag@gmail.com, tel./fax: (36)-42-417-939 Web: www.sofar-ujzag.hu Számlaszám: OTP 11744003-20331427

Szerkesztők: Dr. Klein Éva és Sárosi György. Főszerkesztő: Somos Péter. Felelős kiadó a Nyíregyházi Zsidó Hitközség.

Typográfiai munkák: Kalenda Szerkesztősége (4400 Nyíregyháza, Zrínyi I. u. 3-5)

Készült a Gprint Iroda digitális nyomdájában (4400 Nyíregyháza, Szabolcs u. 7/A)

A folyóirat ingyenes!